

DÜNYADA İSLAM VƏ MÜQƏDDƏS «QURANİ-KƏRİM»İN İQTİSADİ İDEYALARI

(əvvəli 16-cı sayımızda)

4. Dünyada müsəlmanlar

Allah tərəfindən yer üzünə göndərilən sonuncu səmavi kitab «Qurani-Kərim», sonuncu peyğəmbər Məhəmməd Peyğəmbərdir (s) «... o, Allahın Rəsulu [elçisi] və peyğəmbərlərin sonuncusudur». «Quran» İslamın təməli kitabı, İslam da bəşəriyyətin son dinidir. Dünya əhalisinin dini tərkibi haqqında çoxsaylı beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən Qeyri-Hökumət Təşkilatları məlumat verir. Bunlara misal olaraq, «Pew» Din və Cəmiyyət Həyatı Təşkilatı, İslam Dünyası Cəmiyyəti, Ümumdünya Bibliya Cəmiyyəti, Ümumdünya İudaizm Cəmiyyəti, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (İsƏT) və s. təşkilatları göstərmək olar. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, bu təşkilatların dünya əhalisinin dini tərkibi haqqında verdikləri məlumatlar bir-birindən fərqlənir. Bu fərqliliyi də müxtəlif ölkələrdə din və dövlət, din və cəmiyyət münasibətləri, təriqət yanaşmaları, dini əlamət üzrə əhali statistikasının aparılması, hətta bunun obyektiv və subyektiv səbəblər üzündən mümkün olmaması ilə izah etmək olar. İslam dünyasının beynəlxalq səviyyədə tanınmış, qəbul edilmiş və dünyanın ən böyük beynəlxalq təşkilatlarında təmsil olunan və müşahidəçi qismində iştirak edən İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı – İsƏT (2011-ci ilə qədər İslam Konfransı Təşkilatı – İKT) olduğu üçün onun hesabat materiallarına istinad edilməsi daha məqsədəuyğun hesab edilir. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının

(İsƏT) 2017-ci il məlumatına görə, dünya müsəlmanlarının sayı 1,5-1,7 milyard nəfər olmaqla, dünya əhalisinin 22,7 faizini təşkil edir. Müsəlmanlar dünyanın 120 ölkəsində yerləşiblər, 35 ölkədə əhalinin əksəriyyəti – 70 faizdən çoxu, İsƏT ölkələrində 50 faizdən çoxu 63 ölkədə icmalar, 73 ölkədə azlıqlar kimi yaşayırlar. Ümumi müsəlmanların 70 faizi Asiyada, 29 faizi Afrikada, 1 faizi Avropa və digər qitələrdə yaşayır. İslam dünyası 45 ölkəni əhatə edir. Bunlara dünyada özünü İslam ölkəsi elan edən 6 ölkə, əsas qanunlarında dövlət dinini İslam dini kimi göstərən 13 ölkə, əsas qanunlarında din göstərməyən 6 İslam ölkəsi, 20 dünyəvi İslam ölkəsi daxildir. İsƏT üzvü olan ölkələr isə 57-dir (55+2). 2050-ci ildə müsəlmanlarla xristianların sayı bərabərləşəcək, XXI əsrin sonlarında müsəlmanların sayı birinci yerə çıxacaqdır. Əgər rəsmi statistika Avropada müsəlmanların sayının 20 milyon nəfər olduğunu göstərsə, biz belə hesab edirik ki, Avropada müsəlmanların sayı 30 milyondan artıqdır. Rusiyada isə 25 milyon göstərilmiş olsa da, bu rəqəm 40 milyona yaxındır. Asiyada müsəlmanların sayı daha sürətlə artır. «Pew Araşdırma Mərkəzi»nin (Pew Research Center) məlumatına görə, müsəlmanlar dünya əhalisinin 23 faizini (2017-ci ildə 1,5 milyard nəfər) təşkil edir. Dünya müsəlmanlarının 65 faizi Asiya-Sakit okean regionunda, 20 faizi Yaxın Şərqi və Şimali Afrikada və 16 faizi Böyük Səhradan cənub-

da yaşayır. Müsəlmanların 73 faizi yaşadığı ölkədə çoxluq təşkil edir, dünyanın 49 ölkəsində, o cümlədən Yaxın Şərqi və Şimali Afrikanın 20 ölkəsinin 19-da çoxluğa malikdir. Ümumiyyətlə, dünyanın 200-dən çox ölkə və ərazisində müsəlmanlar yaşayır, 63 ölkəsində müsəlman icmaları vardır. Elə qeyri-müsəlman ölkələri vardır ki, əhalisinin sayına görə müsəlman ölkələrindən dəfələrlə çoxdur. Məsələn, rəsmi statistikaya görə, Hindistanda 180 milyondan artıq, Çində 80 milyondan artıq, Rusiyada 20 milyona qədər müsəlman yaşayır. Belə hesab edilir ki, faktiki olaraq daha da çoxdur. Lakin dünya müsəlmanlarının üçdə iki hissəsindən, 65 faizindən çoxu 10 ölkədə, onlardan da 6-sı Asiyada, 15 faizə qədər təkə İndoneziyada (264 milyondan çox) yaşayır. «Pew» Din və Cəmiyyət Təşkilatının (ABS, Vaşinqton) hesabatına görə, dünyada hər 4 adamdan biri, yəni 25 faizi müsəlmandır.

5. «Qurani-Kərim» oxumağa, öyrənməyə və elmə çağırışdır «Qurani-Kərim» hazırda yer kürə-

növbədə həmin ölkələrdə savadlılıq səviyyəsi yüksəldilməlidir. Nə qədər ki, savadsızlıq olacaq, yoxsulluq da olacaq, inkişaf isə olmayacaqdır. Savadsızlıqla iqtisadi gerilik düz, həyat səviyyəsi və uzunömürlülük tərs mütənəsbidir. Ona görə də «Qurani-Kərim»in əsas iqtisadi prinsiplərinin – iqtisadi təliminin öyrənilməsi və bu iqtisadi prinsipləri riayət edilməsi iqtisadi inkişafa və tərəqqiyə aparar. Çünki müqəddəs kitabın elə adı oxumaq, qıraət etmək və elmə yiyələnmək mənasını verir. Əvvəldən axıra qədər insanı öyrənməyə, düzlüyə, təmizliyə, halallığa, qənaətçiliyə, mədəniyyətə və əməksevərliyə dəvət edir. İnsanlıq tarixinin başlanğıcından etibarən orta hesabla 111 milyard insanın öldüyü təxmin edilir. Yerdə canlı həyatın yaranması və sonra insanlığın tarixi isə 3,5 milyard il əvvəl göstərilir. Yəni, indiyə qədər olan 3,5 milyard il ərzində dünyaya bu qədər adam gəlmiş, yaşamış və ölüb getmişdir. Lakin bu qədər uzun dövrdə və bir o qədər insan həyatında Böyük Allah tərəfindən onlara heç bir kitab göndərilməmişdir. Tarixi baxımdan belə bir əsas kitab – səmavi kitablar son 2700 il ərzində yer üzünə göndərilmiş, insanların yaşayış normaları, əsas qayda və qanununa çevrilmiş, nəticədə insanın inkişafı və tərəqqisinə birbaşa təsir etmişdir.

6. «Qurani-Kərim»in əsas iqtisadi ideyaları

«Qurani-Kərim»in lap əvvəlki surələrindən başlayaraq axır surələrinə (114 surə) qədər cəmiyyətin, təsərrüfatın, başqa sözlə, iqtisadiyyatın təməli prinsipləri – iqtisadi təlimi verilir. Bu prinsiplərin tam və hərtərəfli öyrənilməsi insan üçün qeyri-mümkündür. Lakin imkanımız daxilində, gücümüz çatdığı qədər (Allah günahımızdan keçsin, inşallah – MM) bu prinsiplərdən bəzilərinin, iqtisadi ideyaların bəzi məqamlarının öyrənilməsinə cəhd edirik.

6.1. Təmiz (düzgün) ticarət aparmaq

Tarixən ölkələr və regionlar arasında iqtisadi əlaqələr səyahət, ziyyət və ticarətlə yaranmışdır. Ticarət iqtisadi əlaqələrin ilkin və ən qədim formasıdır. Onun inkişafı, genişlənməsi və artması nəticəsində iqtisadi münasibətlərin digər formaları əmələ gəlmişdir. İslam dininə görə ticarət ən halal və bərkətli qazanc yoludur, insanları bu dünyada maddi, axirətdə isə mənəvi sərvət sahibi edə bilər.

Böyük və sevimli Peyğəmbərimiz Məhəmməd Peyğəmbər (s) göstərir ki, «bərəkətin (qazancın) onda doqquz ticarətdədir». Özü də qırx yaşınadək ticarətlə məşğul olmuş, qabiliyyəti olan digərlərini də bu işə təşviq etmişdir.

«Qurani-Kərim»ə görə, ticarətçilər çəkidə, ölçüdə və hesabda tam düz olmalı, malı yalandan reklam etməməli, sözündə daqiq, işində çəvik olmalı, halal qazanc, pulu həris olmamalı, müştərinə aldatmamalı, yalandan and içməməli (yalan and bərəkəti itirir), möhtəkliklik, inhisarçılıq etməməli, sərbəst rəqabətə mane olmamalı, malı bazar qiymətindən baha satmamalı, keyfiyyətsiz, sağlamlığa zərərli və istifadə müddəti keçmiş malları satma qoymamalıdır.

Ticarətin bu təməli prinsiplərinə əməl etməyən iş adamları (tacirlər) sonra müştəri tapa bilməz, son nəticədə müflisləşər və zəlil olurlar. Çünki son məqsəd insana xidmət etməkdir. İnsanın dolay yolla cibinə girmək, ondan «oğurlamaq» və haram pul qazanmaq ən böyük mənəvi cinayətdir, Allah qarşısında günahdır. Ticarət prosesində iştirak edən bütün iştirakçıların hamısının marağı qorunmalı, hər birinin qazanc əldə etməsi nəzərə alınmalı, bütün tərəflər razı qalmalıdır.

Ticarət o vaxt daimi mənfəət verir ki, hər bir tərəfin – istehlacının, vasitəçinin və satıcının halal qazancı olsun, istehlacının tələbi tam ödənilsin.

Ticarət yalnız alqı-satqı prosesi deyil, eyni zamanda, mədəniyyətdir. Bu mədəniyyət insana qazanc, firmaya gəlir, millətə şərafət, xalqa hörmət, dövlətə etibar, imic və iman gətirir. Odur ki, hər bir ticarətçi bu mədəniyyətin formalaşmasında məsuliyyət daşmalıdır. Özünü cəmiyyətin kamil insanı hesab edən şəxs başa düşməlidir ki, Allah hər şeyi görür, hesablayır, cəmiyyət isə onun nüfuzuna və mövqeyinə qiymət verir və dəyərləndirir. İnsanın Allah və cəmiyyət qarşısındakı qazancı, savabı, hörməti, nüfuzu qarşılıqlı dürüstlük, elmlə məşğul olma, qurub-yaratmaq, mənəvi təmizlik, dua etməkdən əvvəl günah etməmək, əməksevərlik və s. bu kimi göstəricilərlə hesablanır.

(davamı var)

Hacı Müzəffər Məmmədov,
i.e.f.d., ADİU-nun dosenti,
Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar müəllimi,
“Qızıl Qələm” mükafatı laureatı

sinin bütün qitələrində 1,7 milyarddan çox insanın etiqad etdiyi İslam dininin müqəddəs kitabı, ərəb ədəbi dilinin ən möhtəşəm abidəsi, səmavi kitabların ən sonuncusu və mükəmməlidir. İslamın birinci və ən başlıca mənbəyi «Quran»dır. İslam sivilizasiyası, mədəniyyəti, elmləri, əxlaqı, fikri, hüququ, incəsənəti bu müqəddəs kitab əsasında təşəkkül tapmışdır. İslam Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatının (İSESCO) 2017-ci ildə verdiyi məlumatlara görə, Azərbaycanda savadlılıq səviyyəsi yüksək olsa da, əksər müsəlman ölkələrində əhalinin 45 faizi savadsızdır. Bu göstərici ilə həmin ölkələr (məsələn, Somali, Əfqanıstan, Yəmən, Mavritaniya və s.) inkişaf edə bilməz. Buna görə də ilk

Təhlükəsizlik İdarəsi

Xalqımızı Böyük Qalaba

Bank sektorunun idarəsi